

Koźmin_2
Karta wywiadu etnograficznego

Metryczka miejscowości		
Powiat	szamotulski	
Gmina	Obrzycko	OB_KO_002
Miejscowość	Koźmin	OB_KO_002

Metryczka wywiadu			
Data realizacji	20.08.2013	Miejsce wykonania	Prze sklepie wiejskim, dawnej szkole.
Czas trwania	2 h	Forma i wielkość	Plik WMA; brak informacji.
Przeprowadzający	T.P.	Komentarz	

Metryczka informatorów				
Kod	Płeć (K/M)	Wiek	Funkcja społeczna	Komentarz
OB_KO_002	K	65 l.		

Informacje etnograficzne	
<i>Tematyka</i>	<i>Pozyskane informacje (ew. cytaty)</i>
I. Toponomastyka i etnonimy	
Nazwy miejscowości (historyczne; zwyczajowe)	Brak informacji.
Nazwy lokalne (przysiółków, części wsi, pól, łąk, pojedynczych gospodarstwa)	Gospodarstwa na tzw. polach. Trochę nowych gospodarstw. Część mieszka na tzw. Górkach, albo i w Centrum. Cmentarz choleryczny z 2 połowy XIX wieku (ok. 1890?); postawiony został w tym miejscu krzyż.
Nazwy topograficzne (cieków wodnych, stawów, wzniesień, obszarów leśnych, toń wodnych, uroczysk)	Brak informacji.
Nazwy pojedynczych obiektów przyrody żywej i nieożywionej (pojedynczych drzew i głązów narzutowych)	Brak informacji.
Endonimy (nazwy własne grup lokalnych i regionalnych)	Brak informacji.
Egzonimy (nazwy zewnętrzne grup lokalnych i regionalnych)	Brak informacji.
II. Folklor dawny i inne zjawiska kulturowe	
Podania (opowieści) o wydarzeniach lokalnych	Brak informacji.
Tradycyjne obrzędy (także te związane z tradycjami religijnymi) doroczne	
1.	<p>św. Andrzeja (Andrzejki)/św. Katarzyny (Katarzynki)</p> <p>Zabawa w szkole. Czasami robimy też to w naszej świątlicy, która znajduje się w dawnej szkole. Jak we wsi istniała szkoła, to wyglądało to inaczej. Teraz dzieci chodzą do szkoły w Obrzycku.</p>

2.	św. Marcina/11 listopada	Obchodzą imieniny Marcina. Na dzień ten piecze się rogalę z nadzieniem, czasem jakiś placek i to wszystko.
3.	Adwent	Adwent to czas przed Bożym Narodzeniem. Dawniej chodzono na roraty.
4.	św. Mikołaja (Mikołajki)	W dzień ten obdarowuje się, szczególnie dzieci słodyczami, które wkłada się do butów. Buty musiały być oczywiście czyste.
5.	Wigilia	<p>Do kolacji wigilijnej siadamy pod wieczór, gdy „pojawi się pierwsza gwiazdka na niebie”, ok. 16.30 – 17.00. Mówią, że powinno być 12 potraw, tyle ile miesięcy w roku. Ale nikt już chyba tyle nie przygotowuje. Zresztą dawniej święta bywały znacznie skromniejsze. Obowiązkowo pod białym obrusem musi znaleźć się sianko. Dzielimy się opłatkiem. Na stole pojawia się zawsze puste nakrycie, dla osoby która może przybyć na „wigilię”.</p> <p>Na kolację wigilijną przygotowany jest barszcz z czerwonych buraków z uszkami, dawniej to była także zupa rybna – teraz już nie gotuje, niektórzy we wsi gotują (zięć informatorcki zawsze przywozi), śledź w śmietanie, w marynacie, karp pieczony, zupa grzybowa, pierogi z kapustą, raczej kupowane w sklepie, kapusta kiszona z grzybami, kompot z suszonych owoców, jabłek, śliwek, gruszek, „makielki” – bułka z makiem na słodko z rodzynekami.</p> <p>Ciasta: pierniki; makowce, sernik.</p> <p>Kolacja wigilijna musi być postna, chociaż w kościele ksiądz mówił, że postu w wigilię nie ma.</p> <p>Potem piecze się różne mięsa, robi się sałatki, czy gotuje bigos z odpowiednimi mięsnymi dodatkami.</p> <p>Choinka – żywe drzewko ze świerku; Większość ludzi we wsi ma już jednakże choinki sztuczne. Choinka dawniej była ubierana dzień przed wigilią, a czasami nawet w samą wigilię; teraz ludzie ubierają często choinkę znacznie wcześniej.</p>

		<p>Robiliśmy łańcuchy z kolorowego papieru, słomy, bibułek; na choinkę wieszano się także cukierki, orzechy, małe pierniczki i jabłka. Choinka nie dłużej jak do 2 lutego – tak jak w kościele; albo do kolędy.</p> <p>Jak tylko pamięta zawsze chodzili na Pasterkę. Należą do parafii w Obrzycku. Prezenty po kolacji zawsze przynosił i przynosi Gwiazdor. Z reguły ktoś przebierał ze sąsiadów.</p> <p>Dawniej po kolacji wigilijnej chodzący po wsi „Gwiazdory” i śpiewali kolędy. Tak ich nazywano, bo chodzili z gwiazdą. Jeszcze sporadycznie pojawiają się w ostatnim czasie. Zaśpiewali kolędę i składali życzenia.</p>
6.	Pierwsze i Drugie Święto Bożego Narodzenia	Przed wszystkim święta spędza się rodzinnie, zawsze są odwiedziny, albo się gości przyjmuje, albo jedzie się w gości, ale to już raczej w drugie święto.
7.	Sylwester/Nowy Rok	Na sylwestra psociono się i „wystawiano z zawiasów furki, bramy oraz wynoszono je gospodarzom w inne miejsca. Obecnie dzieje się to w ograniczonym zakresie.
8.	Trzech Króli	Chodzimy tego dnia do kościoła, jest to święto kościelne. Przyniesioną poświęconą tego dnia kredą, wypisuje się na drzwiach mieszkania, tych wejściowych (od wnętrza) imiona Trzech Króli: Kacpra, Melchiora i Baltazara oraz inicjały Nowego Roku. Czasem chodzili kolędnicy na 3 Króli.
9.	Kolędnicy	Kolędnicy chodzili, zawsze po świętach, ale to było dawniej.
10.	MB Gromnicznej	Do tego czasu stoją choinki w kościele i wtedy się kończy okres Bożego Narodzenia. W Matki Boskiej nazywanej Gromniczną święci się świece, które zapalano dawniej powszechnie w czasie burzy.
11.	Karnawał, tłusty czwartek, koniec karnawału	W karnawale organizowano dawniej zabawy. Teraz też Rada Sołecka razem z Kołem Gospodyń Wiejskich stara się zorganizować, 1-2 zabawy w okresie karnawału. Kobiety spotykały się dawniej przy „darcu pierza”, były różne psoty

		<p>i zabawy. Zawsze było wesoło. W karnawale pieczono pączki, chruściki (nazywane też faworkami). Śpiewało się podczas tych spotkań piosenki.</p> <p>Pączki pieczono obowiązkowo na ostatni czwartek karnawału i chyba dlatego dzień ten nazywano „Tłusty czwartek”. Na ostatnie przed Popielcem dni karnawału, czyli „ostatki” również pieczono pączki, gotowano golonki, bigos. Na „podkociołek” zawsze była zabawa. Od Środy Popielcowej zaczynał się przecież Wielki Post.</p>
12.	Topienie Marzanny	Obecnie zwyczaj funkcjonujący wyłącznie w kontekście szkolnym. To tam w Obrzycku.
13.	Środa Popielcowa	<p>Tego dnia zaczyna się Wielki Post. Ksiądz w kościele posypuje głowy popiołem. Nie je się także potraw mięsnych. Obowiązuje ścisły post podobnie jak w Wielki Piątek. Je się wtedy postne, bezmięsne potrawy.</p> <p>Informatorka pamięta, że jeszcze w latach 70. XX wieku był zwyczaj przypinania dla żartu woreczków z popiołem. Nie wie dlaczego się to odbywało. Szpilką przypinało się dla żartów, powieszali i śmiali się. W sklepie się czaili i dla żartu przypinali.</p>
14.	Śródpoście	<p>Samo pojęcie – nieznanne.</p> <p>W okresie Wielkiego Postu ludzie często chcą wypełnić pewne przyrzeczenia i np. nie palić papierosów, pić alkoholu itp.</p>
15.	Niedziela Palmowa	Z palmami (bardzo skromnymi) idzie się do kościoła. Palmy robi się z bazi, kwiatów, zielonych gałązek brzozy, gryczpanu (bukszpanu). Po poświęceniu palmy zabiera się do domu i przechowuje przez cały rok. Potem palmę pali się w piecu, gdyż święconego się nie wyrzuca.
16.	Triduum Paschalne	To są ostatnie trzy dni przed Wielkanocą, od Wielkiego Czwartku do Wielkiej Soboty. Przede wszystkim ma to wymiar kościelny. W Wielki Piątek adoracja Pana Jezusa złożonego

		w grobie. W domu odbywa się wielkie sprzątanie obejścia.
17.	Wielkanoc (święcenie koszyczka)/Niedziela Wielkanocna	<p>Święcenie pokarmów odbywa się przy kaplicy Matki Boskiej która usytuowana jest przy skrzyżowaniu z drogą do z Obrzycka do Wronek z drogą wiejską – nieopodal dawnej szkoły. Dawniej wkładano do koszyków prawie całe świąteczne jedzenie. Dużo jedzenia zносиło się do święcenia. Obecnie są to ilości symboliczne. Do koszyczka wkładana jest szynka, różne kiełbasy, w tym obowiązkowo biała parzona, baranek z masła z chorągiewką, kawałek ciasta, mazurek, no i jajka, sól i pieprz, chleb. Jaja malowane w cebuli, dawniej ludzie malowali też w ozimieniu. Niektórzy wcale nie malują.</p> <p>Rezurekcja w Obrzycku jest rano, o godz. 6.00. W Słopanowie (kościół filialny) odprawia się w Wielką Sobotę, wieczorem o 21.00.</p> <p>Śniadanie Wielkanocne rozpoczyna się od dzielenia się jajkiem i święconym oraz składaniem życzeń. Na śniadanie je się jajka, szynkę gotowaną i szynkę wędzoną surową, kiełbasę białą, sałatkę warzywną. Na Wielkanoc zawsze musiały być wędliny czy szynka. Nawet jak było biednie, to na te święta zabijano świnię i przerabiano go. W Niedzielę Wielkanocną nie gotuje się obiadu. Zjada się mięso czy wędliny przygotowane wcześniej.</p> <p>Ciasta: sernik, babka na oleju, mazurków nie robi.</p> <p>Dzieciom „Zajac” przynosi słodycze. Robi (-ło) się gniazdka w ogrodzie, na podwórku i wkłada się do nich słodycze.</p>
18.	Poniedziałek Wielkanocny	Nazywa się od zwyczaju oblewania wodą „lanym poniedziałkiem”. Lali się kiedyś wiadrami. Teraz to dzieci się bawił. W latach 70. XX wieku chodzili tego dnia „z misiem” owiniętym w słomę – ten co go prowadził, murzyn, ten niejednego sadzą umurzył, baba z dziadem; jakieś 15 lat temu zanikło.
19.	Zielone Świątki	Stroili ludzie tatarakiem i brzózkami.

20.	Boże Ciało	<p>W Obrzycku odbywa się procesja na Boże Ciało. Przygotowywane są 4 ołtarze. Do dziś przynosi się zielone, brzozone gałązki z ołtarza i wkłada w warzywnik. Ludzie wierzyli, że przyniesie to dobre plony oraz że nie będzie szkodników. Chociaż nie wszyscy uświadamiają sobie znaczenie tego zwyczaju. Robią tak, ponieważ tak czynili ich rodzice, czy dziadkowie. Dziewczynki chodzą sypać kwiatki w czasie procesji. Na koniec oktawy odbywa się procesja w Słopanowie. Wieś przygotowuje swój ołtarz. Przygotowywane są nadal wianuszki z ziół. Ale w zasadzie, już zwyczaj ten powoli zanika, pamiętają o tym starsi.</p> <p>Matki Boskiej łązy, zioła polne; takie żółte kwiatki; teraz ten zwyczaj już zanikł.</p>
21.	św. Jana	Puszczają wianki na Warcie w Obrzycku.
22.	MB Zielnej	Na dzień 15 sierpnia idzie się z warzywami, kwiatami, ziołami do kościoła, aby podziękować Matce Boskiej za zebrane plony, za opiekę i błogosławieństwo. Bo dawniej z reguły do tej pory kończono żniwa (teraz to różnie wygląda). Informatorka uważa, że niewiele się w tej kwestii zmieniło.
23.	MB Siewnej	Od 2000 roku na dzień 8 września odbywa się Msza św. przy Figurze Matki Boskiej Siewnej – Bo Matka Boska Siewna jest w tej kapliczce. Na nabożeństwo zjeżdżają się mieszkańcy z innych wiosek. Wtedy ksiądz święci ziarno używane do siewu.
24.	Dzień Wszystkich Świętych/Dzień Zaduszny	Zapala się znicze i sprząta groby na Dzień Wszystkich Świętych oraz na Dzień Zaduszny, czyli Zaduszki (2 listopada).
25.	Inne tradycyjne wydarzenia doroczne (cykliczne) istotne dla informatora	Brak informacji.

Tradycyjne obrzędy rodzinne i okolicznościowe

1.	Narodziny i chrzest	<p>Dawniej kobiety rodziły w domach. Informatorka już rodziła swoje dzieci w szpitalu, w Szamotułach.</p> <p>Kobieta w ciąży musiała uważać, aby się czegoś nie przestraszyć. Nie wolno było patrzeć przez dziurkę od klucza. Nie wolno było wyjeżdżać z dzieckiem na dwór, aż do czasu chrztu, nie wolno było iść krowy doić. O chodzeniu do wywołu słyszała, ale sama nie chodziła. Chrzest odbywał się szybko, gdy dziecko było kilkutygodniowe. Teraz to bywa bardzo różnie. Rodzicami chrzestnymi byli ludzie starsi, dziadkowie, którzy sami (bez rodziców) zanosili dziecko do chrztu, do kościoła. Wszystko to dawniej bywało o wiele skromniejsze. Teraz wybiera się na rodziców chrzestnych ludzi młodych, najczęściej z najbliższej rodziny.</p> <p>Dziecko miało w wózku włożony medalik z Matką Boską oraz zawiązywano również czerwoną wstążeczkę, ..” aby nikt dziecka nie zauroczył i aby dziecko nie chorowało”. Nadal tak ludzie czynią.</p> <p>Gdy dziecko skończy roczek to ma do wyboru położone przedmioty na stole; książkę, różaniec, pieniążek, kieliszek. Zależnie, jaki przedmiot dziecko wybierze, wróży się co do przyszłości dziecka.</p>
2.	Ślub i wesele	<p>Dawniej, czasem i teraz, istniała osoba, która „kojarzyła małżeństwa”. Informatorka o tym słyszała. Myśli, że czasem i obecnie też tak jest, że niektóre małżeństwa też są „umawiane”. Obecnie najczęściej młodzi sami szukają sobie partnerów. Jakiś czas prze weselem odbywały się zaręczyny, no i dalej były tzw. „zmówiny” czyli umawianie się co do wesela pomiędzy rodzicami. Chodzi o szczegóły całej uroczystości.</p> <p>Dawniej wesela były w domu panny młodej. Ludzie robili jedzenie w domu a na tańce były w namiocie, na podwórzu.</p>

		<p>Także były w świetlicy. Informatorka miała swoje wesele, w świetlicy, w Obrowie. Teraz to raczej wszyscy wesela robią w lokalach (od 20-30 lat), albo i często żyją bez ślubu. Sporo osób ze wsi zjawia te uroczystości w lokalu „Na Skarpie” znajdującym się w Obrzycku (przy drodze w kierunku na Szamotuły).</p> <p>Znany jest zwyczaj tłuczenia przed domem panny młodej szkła, butelek, na szczęście, nazywany „polteram”, „pulteram” (różnie ludzie to nazywają). Teraz ma to miejsce tydzień przed weselem, dawniej odbywało się w dzień przed weselem. No i trzeba było poczęstować przybyłych plackiem i wódką. Jak informatorka wychodziła za mąż, najpierw był ślub cywilny, a potem ślub kościelny. Czasem rano był ślub w urzędzie, a po południu w kościele. Teraz ślub zawarty w kościele jest też ważny wobec prawa państwowego.</p> <p>Młodych przybyłych z kościoła wita się chlebem i solą. Wracających z kościoła zatrzymuje się bramami po drodze, aby dalej przejechać, młodzi muszą wykupić się wódką (jak dorośli zatrzymywali), albo pieniżkami (jak dzieci). Jak wracano dawniej bryczkami z kościoła, byli zatrzymywani w kilku miejscach. Teraz jak jadą samochodami, to jest skromniejsze.</p> <p>Po ślubie młoda para jechała do fotografa, aby wykonać zdjęcie pamiątkowe. Teraz to są specjalne sesje fotograficzne, filmowana jest cała ceremonia.</p> <p>Oczepiny panny młodej odbywały się o godz. 24.00, są też podziękowania dla rodziców. Dnia następnego były poprawiny, czasami teraz też tak jest. Do tańca przygrywała dawniej kapela – zespół muzyczny. Grali na akordeonie, skrzypcach, trąbce, perkusji.</p>
3.	Śmierć i pogrzeb	<p>Jeszcze ze 30 lat temu, w latach 80. XX wieku ciało zmarłego przechowywano, z reguły przez 3 dni, do czasu pogrzebu w domu. Każdego wieczoru, przed pogrzebem zbierano się w domu, by odmawiać różaniec za duszę zmarłego mieszkańca.</p>

		<p>Drogą koło cmentarza cholerycznego szli pieszo do Obrzycka. Teraz przy kościele w Obrzycku jest kaplica przedpogrzebowa. Obecnie mieszkańcy zbierają się w domu zmarłego i odmawiają za jego duszę różaniec. Modlitwa ta jest również odmawiana przed samym pogrzebem. Zmarłego z domu wynoszono nogami do przodu. Wcześniej rodzina żegnała się ze zmarłym. Ksiądz czekał na kondukt, blisko granicy parafii, trumna wieziona była konnym karawanem. Obecnie ciała zmarłych do czasu pogrzebu przechowywane są także w kostnicach przyszpitalnych.</p> <p>Składają się na wieniec od mieszkańców oraz zbierają się różaniec.</p>
4.	Inne zjawiska	Brak informacji.
	Zespoły i tradycje folklorystyczne, śpiewacze, muzyczne, w tym: przeglądy i festiwale oraz twórcy słowa	Brak informacji.
	Tradycje kulinarne, w tym: produkt regionalny i lokalny, potrawy świąteczne, przepisy	<ul style="list-style-type: none"> - placki ziemniaczane, czyli plyndze - jemy gzika ze szczypiorem - czerninę z kaczki (to gotowała teściowa, teraz nie ma amatorów) - pierogi ze serem - patrz także potrawy świąteczne
III. Tradycje rękodzielnicze		
	Tradycje wytwórczości rękodzielniczej, sztuki ludowej oraz artystów nieprofesjonalnych	Brak informacji.
IV. Przejawy religijności tradycyjnej		
1.	Kapliczki i krzyże w miejscowości (okoliczności)	W centrum wsi znajduje się kapliczka Matki Boskiej. Jest to murowana kaplica, w której niszy umieszczona jest figura Matki Bożej. W okresie II wojny została zniszczona, kamienie

	powstania, rok fundacji, fundatorzy)	<p>i cegłę ułożono na drodze. W 1957 roku postawiono ją na nowo, na wzór kapliczki we Wielonku, także i nowa jest figurka.. Kaplica została poświęcona przez ks. Edmunda Dolczewskiego z Obrzycka. Wszyscy się mieszkańcy złożyli i wystawili.</p> <p>Przy figurze mieszkańcy zbierają corocznie na nabożeństwa majowe.</p> <p>Na cmentarzu cholerycznym znajduje się krzyż; w ubiegłym roku postawiony został nowy krzyż i poświęcony. Pamięta, że widoczne były ślady mogił; teraz to wszystko już zarosło</p>
2.	Miejsca cudowne (święte drzewa, gaje, źródelka)	Brak informacji.
3.	Święte figury, obrazy, rzeźby	Brak informacji.
4.	Miejsca kultu religijnego	Ludzie jeżdżą indywidualnie do Częstochowy. Są też organizowane pielgrzymki przez parafię do Lichenia, Częstochowy, czy Rokitna, Gostynia, a także autokarowe poza granice kraju. Jak kto ma pieniądze i potrzebę pielgrzymowania, to sobie sam jedzie.
5.	Lokalne tradycje pielgrzymowania	Wiem, że chodzą również pielgrzymki do Biezdrowa, na 14 września, dzień Podwyższenia Krzyża Świętego – zależy to od księdza w parafii; jak był młody wikary, to chodził z młodzieżą.
6.	Lokalne odpusty	<p>W Otorowie Jest obraz Matki Bożej – odpust 15 sierpnia; Odpust w Biezdrowie – 14 września.</p> <p>W Lubasz – Matki Boskiej Królowej Polski – odpust 8 września.</p> <p>W Obrzycku – 4 listopada – na Karola; a także jest Msza w św. patronów – Piotra i Pawła, na cmentarzu.</p>

V. Lokalne uroczystości i obchody świeckie

1.	Dożynki	<p>Z reguły odbywają się na początku września. Dawniej dożynki odbywały się w każdej wsi. Od jakiegoś czasu odbywają się dożynki gminno-parafialne. W 1 niedzielę września mają dożynki parafialne. Należą do kościoła w Słopanowie. Najpierw odprawiana jest dziękczynna Msza Św. na dożynki gminne wybierany jest starosta i starościna dożynek, z reguły z tych najlepszych gospodarzy. Każda wieś przygotowuje odrębne wieńce dożynkowe i piecze swój chleb. Dawniej to ludzie piekli chleb w domu, teraz to raczej zamawiają w piekarni. W organizację dożynek włączają się władze Gminy, Kółko Rolnicze, Koła Gospodyń, szkoły, zespoły artystyczne. Zawsze jest korowód wieńców, maszyn rolniczych, zwierząt, itp. Różne występy artystyczne, konkursy, jedzenie, kiełbasy, bigos, itd., a na zakończenie jest zabawa. Na dożynkach zawsze było wesoło, jak tylko sięga pamięcią.</p>
2.	Dni gminy/wsi	Brak informacji.
3.	Lokalne festyny	<p>Dni Obrzycka – przełom VI/VII – różne imprezy odbywają się od piątku do niedzieli.</p> <p>W Obrzycku, w szkole obchodzony jest Dzień Dziecka, Dzień Matki i Dzień Ojca, a także Dzień Babci I Dziadka. Organizują te uroczystości Rada Sołecka i Rada Rodziców.</p>
4.	Inne (np. organizowane przez szkoły, KGW, Domy Ludowe, Ośrodki Kultury)	<p>We wsi jest Koło Gospodyń Wiejskich. W świetlicy organizujemy wigilię dla starszych (Rada Sołecka i KGW). Organizowany jest także Dzień Dziecka, Dzień Kobiet. Organizowane są także jasełka, balik karnawałowy. W świetlicy również spotykają się na różańcu, w miesiącu październiku. Z dziećmi pieką pierniki, a potem rozdają we wsi. Także zabawa w Sylwestra oraz na Podkoziołek. Dawniej to było co roku, a teraz nie zawsze.</p>